

ЭТИМОЛОГИЯИ ВОЖАИ “ЧҶҶРӢ” *Ҳасанзода Абдучамол Ашраф, д.и.ф., профессори кафедраи забони тоҷикии МДТ-и «ДДХ ба номи академик Б. Гафуров» (Хучанд, Тоҷикистон)*

ОБ ЭТИМОЛОГИИ СЛОВА «ЧУРИ» *Хасанзода Абдуджамол Ашраф, д-р филол.наук, профессор кафедры таджикского языка ГОУ «ХГУ имени акад. Б.Гафурова» (Худжанд, Таджикистан)*

ABOUT ETYMOLOGY OF THE WORD “CHURI” *Hasanzoda Abdujamol Ashraph, doctor of philology, professor of Tajik language department under the SEI “KhSU named after academician B.Gafurov” (Khujand, Tajikistan) e-mail: abdujamol58@mail.ru*

Сарнавишти калимаи дар давраи имрӯза туркигунаи ҷӯрӣ баррасӣ шудааст. Дар заминаи маводи фарҳангномаҳои тафсириву тарҷумавӣ ва осори таҳқиқӣ гузаштаи дур доштани “ҷӯрӣ”нишон дода, решаи ҳиндуаврупоӣ доштани он собит шудааст. Дар осори адибони даврони асримиёнагӣ аз байни панҷ варианти калимаи мавриди таҳлил (ёри/ ҷорӣ/ ҷория/ ҷӯрӣ/ ҷухри) асосан се шакли он: ёри, ҷухра ва ҷория мустаҳкам аст. Маълум мешавад, ки аз даврони пешазмелодӣ то кунун ин унсурӣ лугавӣ ба чанд шакли маъно таҳаввул ёфта, имрӯз бештар дар ғушҳои тоҷикии Тоҷикистон ва форсии Эрон ба гунаҳои вижа пойдор мондааст.

Калидвожаҳо: *этимология, калимаҳои сайёҳ, реша, фарҳангномаҳои тафсири ва тарҷумавӣ, таҳаввул, ёри \ ҷорӣ \ ҷория, ҷӯрӣ, ҷухри*

Анализируется этимология слова «чурӣ», по внешним признакам относящегося к тюркскому языку. На основе толковых и переводных словарей и исследований ученых доказываается древность слова «чурӣ», вскрываются индоевропейские корни данной лексической единицы. Отмечается, что в произведениях средневековых литераторов из пяти проанализированных вариантов (ёри/чори/чория/чурӣ/ҷухри) были распространены три варианта: ёри, ҷухри, ҷория. Аргументированно доказывається, что этот лексический элемент, который существовал в языке ещё до рождения Христа, сохранился до наших дней, эволюционировал по форме и по смыслу и употребляется в своеобразных формах в большинстве диалектных говоров Таджикистана и персидских говоров Ирана.

Ключевые слова: *этимология, странствующие слова, ёри/ чори/ ҷория/ чурӣ/ ҷухри, толковые и переводные словари, таджикские и персидские говоры*

The article analyzes the origin of the word “churi”, which according to its external features belongs to the Turkic language. Based on explanatory and translated dictionaries and scientific research, the antiquity of the word “churi” is proven, and the Indo-European roots of this lexical unit are revealed. It is noted that in the works of medieval writers, out of the five analyzed variants (yori/chori/choriya/churi/chukhri), three variants were common: yori, chukri, choria. It is argued that this lexical element, which existed in the language even before the birth of Christ, has survived to this day, has evolved in form and meaning and is used in unique forms in most dialects of Tajikistan and Persian dialects of Iran.

Key-words: *etymology, peripatetic words, yori/chori/choriya/churi/chukhri, glossary and translated dictionaries, Tajik and Persian dialects*

Аз даврони пешазмелодӣ сар карда, то нахустасрҳои миёна ва даврони баъдӣ забони тоҷикӣ дар сарзамини пахноваре ҳамчун забони мубодилаи афкори тоифаҳои мухталиф доман паҳн карда буд ва чунин ҳолат ҳатман боиси интиқоли унсурҳои луғавии ин забон ба дахҳо забони дигар шуда, ба қонуни онҳо аз ҳар ҷиҳат: овой, сарфию наҳвӣ ва луғавӣ мутобиқ гардиданд. Ин гуна унсурҳои луғавиро муҳаққиқон бо истилоҳи “калимаҳои сайёҳ” ном бурдаанд. Хусусияти намоёни чунин вожаҳо дар он зоҳир мешавад, ки онҳо дар чараёни сайри тулони худ ба чандин забони дунё ворид шуда, ба шаклҳои мухталиф соҳиб мегарданд, маъноҳои наву тару тоза пайдо мекунанд, ҳатто дар бархе аз онҳо байни маънои бостониву нав қариб шабоҳате боқӣ намоёнад. Саёҳати чунин аносири луғавӣ низ якранг чараён нагирифта, қисме пас аз чанд муддати гардиш тақроран ба “ватан”-и азалии худ бармегарданд, иддае то ҳол сайри худро идома медиҳанд. Маҳз ҳамин вуруди онҳо ба чандин забон боиси душвории шарҳи этимологии онҳо мешавад. Эроншинос В.И. Аббаев хусусияти ин гуна вохидҳои луғавиро дар мисоли “гривенка”-и русӣ ва “gīrvānka”-и форсӣ нишон дода қайд кардааст, ки сайри он дар ёздаҳ забони дунё сабаб гардидааст, ки ин вожаро на дар заминаи забони форсӣ, на қадқозӣ ва на туркӣ наметавон аз нигоҳи этимологӣ шарҳ дод [1, с. 96].

Дар забони тоҷикӣ низ ин гуна калимаҳои дар чанди забони олам сайркунада ва душворшарҳ ба мушоҳида мерасанд, ки яке аз онҳо *ҷорӣ* ё *ҷӯрӣ* аст. Калимаи мазкур дар чанд забони дигари эрониву ғайриэронӣ монанди ваҳонӣ ба гунаи *čəgī* \ *čurī* ба маънои «канизак, хидматгори завҷаи ҳоким (-и дунё)», шуғнӣ дар шакли *čūgī* «канизак», *пашту* ба гунаи *čurəʼu* «ҷӯрӣ, каниз», ўзбекӣ -*čūgī* ба ҳамон маънои зикршуда, ғуиши арабҳои Бухоро - *čurīya* «канизак», уйғурӣ- *čurī*, чувашӣ-*čura*, ҷоғ \ қирғизӣ – *čoru*, арабӣ- *jawāgī*, непалӣ- *celī* \ *chaurī* \ *chorī*, урду- *чур*, ҳиндӣ муосир – *сегӣ*, дарию Афғонистон - *čurāy* мустаъмал аст [2, с. 460; 15, с. 136].

Доир ба гунаи асливу баъдӣ ва маънои ин калима низ дар фарҳангномаҳои гузаштаву имрӯза назари ягона вучуд надорад: дар ду фарҳанги тафсирии забони тоҷикӣ унсурҳои луғавии ҳамшакли *ҷорӣ-I*: 1) духтар; 2) канизак ва *ҷорӣ-II* ба маънои «равон» зикр гардида, арабиасл буданашон ишора шудааст [16, ҷ.2, с. 603; 17, ҷ.2, с. 790], А. Деҳхудо аз калимаи *ҷорӣ* \ *ҷория* ба маънои «зани бародари шавҳар, зани бародар нисбат ба зани бародари дигар» ёдовар шуда, ба шакли «ёрий»-и ин вожа мурочиат карданро тақозо намудааст [4, ҷ. 5, с. 6453], дар “Ғиёс-ул-луғот”-и Ромпурӣ дар қатори чанд маънои дигари *ҷория* ифодакунандаи мафҳуми “канизак ва духтар” будани онро ишора намудааст [12, ҷ. 1, с.227].

А. Деҳхудо зимни тафсири гунаи *ёрӣ* дар таъя ба пиндори муаллифони шаш фарҳангнома чунин қайде дорад: «Васнӣ бошад, яъне ду зан, ки як шавҳар дошта бошанд, ҳар як мар дигареро ёрий бошад ва ба арабӣ *зараҳ* (ضرة) гӯянд [4, ҷ. 14, с. 20941].

Дар робита ба тафсири фавқи А. Деҳхудо ин нуктаро метавон таъкид кард, ки маънои “ду зани як шавҳар”-ро доро будани *ҷорӣ* \ *ёрӣ*, ба тахмини мо, шубҳанок аст ва саҳеҳ бояд ҳамон бошад, ки ҳар ду шакли ин вожаро ниёгон ба маънои “ду зани ду бародар” мавриди истифода қарор додаанд.

М.Ҳасандӯст дар ифодаи маънои “зани ду бародар” ба қор рафтани мувозии “ёрий”-ро ишора намуда, ҳамчун далел байти зеринро аз Рӯдакӣ овардааст:

Чӣ некӯ суҳан гуфт ёрий ба ёрий,

Ки то қай кашам аз хусур зиллу хорӣ. [21, ҷ. 4, с. 2935]

Муаллифи «Фарҳанги Низом» низ қаринаи мазкурро қайд карда афзудааст, ки «занҳои ду бародар бувад ба ҳам, ки дар Исфаҳон *ёр* гуфта мешавад» Ё ҳам ба сифати далел байти фавқи Рӯдакиро зикр намудааст [5, ҷ. 5, с. 539].

Аз як қайди М. Муин бармеояд, ки ин унсурӣ луғавӣ ба ҷуз шаклҳои *ҷорӣ*, *ҷория*, *ёрӣ*

инчунин гунаи «яри»-ро низ ба ҳамон маънои тазаккурёфта доро будааст [10, ҷ. 1, с. 1205].

Устод Садриддин Айни дар радифи мувозиҳои тазаккурёфта як шакли дигари вожаи мавриди таҳлил: «чухра»-ро ишора намудааст. Номбурда «чория»-ро «канизак» (бидуни додани шарҳи этимологӣ) [2, с. 556] ва «чухра»-ро «писари ханӯз ришнабароварда, писари амради содарӯй, маҳрамбача, мулозим» эзоҳ додааст [2, с. 460].

Таҳлили дараҷаи корбурди вожаи зикрёфта нишон дод, ки дар осори ниёгон ду шакли он: *ёрӣ* ва *чория* хеле кам мавриди истифода қарор гирифта, гунаҳои *яри*, *чухра* ва *ҷӯри* ба назар нарасиданд. Чунончи, адиби садаи XVI Алии Сафӣ дар «Латоиф-ут-тавоиф» дар чанд маврид гунаи «чория»-ро ба кор бурдааст: Ва ман дар он маҳал чорияе будам, ки бадани ман гӯшти камтар дошт [3, с. 16]. Ва таҳияте, ки ман дар ҷавоби ин чория гӯям, ки бехтар аз таҳияти ӯ бошад, ҷуз озод кардани ӯ ҳеҷ нест [3, с. 30]. Подшоҳ он ибриқро аз он чория гирифта, ба мунаҷҷим дод ва он чория ҷазои лоик дар канор ниҳод [3, с. 154]. Дар он миён як чория, ки бағоят ҷамила буду Кисро таваҷҷуҳи тамом ба вай дошт, аз пеши ӯ мегузафт [3, с. 159; инч. с. 300, 301, 302]. Пас ҳар дуру талабид ва хилъат дод ва эшонро аз миёни ҷаворӣ (ҷамъи чория-Ҳ.А.) ба лутфи хос мумтоз гардонид [3, с. 299].

Тибқи ахбори бароямон дастрас адибони дигари асримиёнагӣ амсоли Фарруҳӣ шакли «чухра»-ро дар ифодаи маънои «ғулом» [20, с. 151] ва Манучехриву Ҷалолуддини Румӣ қаринаи «чория»-ро ба маънои «канизак» ба кор бурдаанд [4, ҷ.5, с. 6453-6454].

Аз мушоҳида метавон ба бардоште расид, ки иддае аз маъноҳои тобишҳои маъноии ин калима баъди ба забонҳои дигар роҳ ёфтанишон ба вучуд омадааст, зеро маълум аст, ки «...калимаҳои ба забонҳои дигар воридшуда дар як ҳолат намеронанд. Онҳо оҳиста-оҳиста ба меъёрҳои истеъмолии ҳамон забонҳо мутобик мешаванд. Дар ин замина калима ба як қатор тағйиротҳо дучор мешавад. Пеш аз ҳама, онҳо тағйиротҳои маъноӣ мебошанд. Бисёр вақт калимаи иқтибосӣ соҳиби чунин маъно мегардад, ки дар заминаи азалӣ худ онро гирифта наметавонист. Сабаби инро шояд дар қонуниятҳои инкишофи маъноии ҳамон забонҳо ҷустан лозим бошад» [9, с. 229].

Ба пиндори мо, *ёрӣ* \ *ҷорӣ* ва гунаҳои дигари он дар осори ниёгон ҳамчун вожаи маҳдудистеъмол шинохта шуда, дар осори адибони ҳавзаи хурди адабӣ гардиш дошт. Ин аст, ки баъзе шаклҳои онро аз луғатномаҳои кӯҳани бароямон дастрас пайдо кардан ғайримкон аст. Ҳолатҳои ба ин шабех дар байни калимаҳои забонҳои дигари ҷаҳон низ ба мушоҳида расидаанд. Масалан, В.И. Абаев зимни таҳлили «тривенка»-и русӣ ва «*gīrvānka*»-и форсӣ онро дар ағлаби фарҳангномаҳо (ба истиснои луғатҳои Р. А. Галунов ва Б.В. Миллер) дучор нашудааст ва ин ҳолатро исботи доираи хеле маҳдуди корбурди калимаи *тривенка* дар осори шоиру нависандагони асримиёнагии рус шуморидааст [1, с. 96].

Доир ба решаи унсури луғавии *ёрӣ* \ *ҷорӣ* ва дигар мувозихояш низ дар байни фарҳангшигорию муҳаққиқон назари ягона вучуд надорад.

Муаллифи «Фарҳанги Низом» шакли «*ёрӣ*»-ро ишора карда, дар забони санскрит ба гунаи «*ётор*» (бо хати хиндӣ низ ишора шудааст) ба кор рафтаниро зикр намудааст [5, ҷ.5, с. 539], М. Муин гунаҳои «чория \ чорият»-ро арабӣ ба шумор оварда, дар қатори шаш маънои дигараш дар ифодаи 1) духтарак, духтари хурд; 2) зани ҷавон, ҷ. чориёт, ҷаворӣ; 3) канизак [10, ҷ. 1, с. 1205] мустаъмал буданиро қайд кардааст, А. Деххудо зимни тафсири *чория* ва *ёрӣ* бо таъя ба назари мураттибони луғатномаҳои Шуурӣ, Анҷуманоро, Ҷаҳонгирӣ, Рашидӣ ва Онандроҷ калимаҳои *сут* (سوٺ) ва *сукан* (سوكن)-ро муродифи хиндӣ он ҳисобидааст [4, ҷ. 14, с. 20941], И.М. Стеблин-Каменский бо таассуф маълум набудани решаи ин калимаро таъкид намуда, бо *śarāiti*-и авестӣ ба маънои «зани ҷавон» ва *śōr* (< *kāra*)-и шугнӣ робита доштаниро баҳснок шуморидааст ва тахмин кардааст, ки сарчашмаи ин унсури луғавӣ шояд забони хиндӣ маҳсуб бошад [15, с. 136].

Бархе решаи “чорӣ \ чӯрӣ”-ро туркӣ ҳисоб кардаанд, ки хилофи ҳақиқати таърихӣ аст. Корбурди ин калима дар матнҳои туркии куҳан мушоҳида нашуд. Мураттибони “Фарҳанги туркии қадим” дар як маврид *çingī \ çügi*-ро ҳамчун номи шахс зикр кардаанд [7, с. 136], вале ба сифати вожаи ифодакунандаи мафҳуми “каниз, канизак” ё маъноҳои ба он шабеҳ дучор нагардид. Пас маълум мешавад, ки ин унсурӣ луғавӣ ба таркиби луғавии забонҳои туркӣ хеле дер ворид шудааст.

Дар ин хусус, ба эҳтимоли қавӣ, назари М. Ҳасандӯст бештар бозътимод аст, яъне сарчашмаи *ёрӣ \ чорӣ \ чория \ чухра \ чӯрӣ* ба вожаи **in̄tr-* (дар радифи **ijen̄ater- \ ijon̄atr-* «зани бародари шавҳар»)–и забон-асоси ҳиндуаврупой расида, он баъдан дар забони санскрит дар шакли *yātar* ва эронии бостон ба гунаи *yāθrīkā* ба ҳамон маънои ёдшуда идома ёфтааст [21, қ. 2, с. 939-940; қ. 4, с. 2935].

Вожаи *yāθrīkā* дар муддати гардиши тулонияш ба гунаи таҳфифёфтаи *ёрӣ* таҳаввул ёфта, баъдан ба мувозии *чорӣ* бадал шудааст ва ба забони арабӣ дар шаклҳои *чорӣ* ва *чория* интиқол ёфта, бо “чорӣ”-и дигар ҳамгун (омоним) шудааст. Дар робита ба ин нукта лозим ба ёдоварист, ки аксари калимаҳои аслии тоҷикии дар оғоз ҳамсадои «j» дошта, дар даврони бостони инкишофи ин забон ба «y» оғоз мешуданд. Чун намуна ин ҷо метавон аз унсурҳои луғавии *jāwān < *yuvānam*, *jašn < *yašna*, *jav < yava*, *jigar < yakar*, *jām < yāma*, *jādū < yātu-ka* ва м. инҳо ёдовар шуд, ки ҳамин гуна таҳаввулотӣ овоиро паси сар намудаанд [8, с. 64; 11, с. 34-35; 21, қ. 1, с. ҳаштоду панҷ].

Гумони боварибахш ин аст, ки дар раванди инкишофи забон аз мувозии *чорӣ* аввал гунаи *чорӣ* ва пасон қаринаи *чӯрӣ* зухур намудааст, зеро дар забонҳои эронӣ аз қадим инҷониб табдили ҳамсадои «ч» ба «ҷ» аз рӯи қонуни муайян сурат гирифтааст: соруч-соруч, омоҷ-омоҷ, ҷӯҷа-ҷӯҷа [19, с. 35]. Инчунин ин калима бо вожаи русии *шурин* ба маънои “додарарӯс”, ки дар забону ғӯишҳои славянӣ дар шаклҳои *шурин* (украинӣ), *шуринь* (русии бостон), *шуринь \ шурь* (славянии калисой), *шурей \ шурек* (булғорӣ) гардиш дорад [18, т.4, с.488], шояд робита дошта бошад.

Дар даврони муосир бар ивази чанд шакли тазаккурёфта дар осори адибон гунаи *чӯрӣ* ба қор меравад. Чунончи, дар ҷумлаи зерини “Духтари оташ”-и Ҷ. Иқромӣ метавон бо қорбурди *чӯрӣ* дучор шуд: Муштзӯрии худатро рафта ба оҷет, ба қотаҳоят нишон те,...ин ҷо будагон ба ту чӯрӣ не! [ниг. 6, қ.2, с. 576].

Дар иддае аз ғӯишҳои муосири тоҷикӣ калимаи мавриди таҳлил дар шакли *чухрӣ* ба маънои “канизак” [20, с. 151-152] ва дар баҳши дигар ба гунаи *чӯрӣ* гардиш дорад.

Мавриди таъкид аст, ки вожаи мазкур дар бархе ғӯишҳои муосири Эрон амсоли Дамованду Сорӣ (*чария*), Афтару Авлоф (*ярӣ*) ба гунаҳои вижа побарҷо мондааст [14, с. 246].

Ба ин тариқ, аз таҳлили сайри тулонии *ёрӣ \ чорӣ* ва м. инҳо метавон ба бардоште расид, ки решаи вожаи мавриди таҳлил ба забон-асоси ҳиндуаврупой расида, дар муддати тулонии қорбурдаш дар доираи забонҳои ҳиндуориёӣ ва эрониву ғайриэронӣ ба чанд шаклу маъно соҳиб шудааст.

Дар забони адабии муосири тоҷикӣ ва ғӯишҳои он бар ивази гунаҳои қуҳанаш қаринаҳои наво чун *чухрӣ* ва *чӯрӣ* пайдо шуда, асосан дар ифодаи маънои “канизак” ба қор меравад.

ПАЙНАВИШТ:

1. Аббаев В.И. Русское гривенка, персидское gīrvānka [Текст] / В.И. Аббаев // Вопросы языкознания. 1958. №4. – С.96-98.
2. Айний С. Луғати нимтафсилии тоҷикӣ барои забони адабии тоҷик [Матн] / С. Айний. - Душанбе: Ирфон, 1976. – 563 с.

3. Алиш Сафӣ. Латоиф-ут-тавоиф [Матн] / А.Сафӣ. Таҳия нешгуфтор, шарҳи луғатҳо ва тавзеҳоти Абдушуктури Абдусаттор, Бурҳон Сайфиддинов. – Душанбе: Адиб, 2011. – 335 с.
4. Деҳхудо А. Луғатнома [Матн] / А. Деҳхудо. Ҷилди 5, 7722с.; ҷилди 14, 21149с. – Техрон: Муассисаи интишорот ва чопи Донишгоҳи Техрон, 1373.
5. Дошюлисом С. Фарҳанги Низом [Матн] / С. Дошюлисом. Ҷилди 5. Техрон, чопи дувум, 1364. -564с.
6. Доро Наҷот. Фарҳанги Доро. Луғатномаи барҷидаи тафсири ва решаинохтӣ (дар ду ҷилд). Ҷилди 2. Н-Я. – Душанбе: 2021. – 697 с.
7. Древнетюркский словарь [Текст] / Редакторы В.М. Наделяев, Д.М. Насилов, Э.Р. Тенишев, А.М. Щербак. – Ленинград: Наука, 1969. – 676 с.
8. Ефимов В. И. Персидский, таджикский, дари [Текст] / В. И. Ефимов, В. С. Расторгуева, Е. Н. Шарова. // Основы иранского языкознания. Новоиранские языки. – Москва: Наука, 1982. - С. 5-230.
9. Маҷидов Ҳ. Сеҳри сухани форсии тоҷикӣ. – Душанбе: Дақиқӣ, 2014. – 352 с.
10. Муин М. Фарҳанги форсӣ. Ҷилди 1 [Матн] / М. Муин. Техрон, 1375. – С.1-1472.
11. Расторгуева В.С. Среднеперсидской язык [Текст] / В.С. Расторгуева, Е.К. Молчанова. // Основы иранского языкознания. Среднеиранские языки. – Москва: Наука, 1981. - С. 6-147.
12. Ромпурӣ, М.Ф. Фиёс-ул-луғот [Матн] / М. Ф. Ромпурӣ. Ҷилди 1. - Душанбе: Адиб, 1987. - 480с.; ҷилди 2. – Душанбе: Адиб, 1988. – 416 с.
13. Севортян Э.В. Этимологический словарь тюркских языков (Общетюркские и межтюркские основы на буквы «Ж», «Ж», «Й»). Том 4 [Текст] / Э.В. Севортян. - Москва: Наука, 1989. – 292 с.
14. Содиқи Киё. Вожаномаи шасту ҳафт ғӯиши эронӣ [Матн] / С. Киё. Чопи аввал. - Техрон: Паҷуҳишигоҳи улуми инсонӣ. 1390. – 888 с.
15. Стеблин-Каменский И.М. Этимологический словарь ваханского языка [Текст] / И.М.Стеблин-Каменский. -Санкт-Петербург: Петербургское Востоковедение, 1999. – 480 с.
16. Фарҳанги забони тоҷикӣ. Ҷилди 2 [Матн] / Зери таҳрири М.Ш. Шукuroв, В.А. Капранов, Р. Ҳошим, Н.А. Маъсумӣ. - Москва: Советская энциклопедия, 1969. – 949 с.
17. Фарҳанги тафсирии забони тоҷикӣ. Ҷилди 2 [Матн] / С. Назарзода, А.Сангинов, С. Каримов, М.Ҳ. Султон. – Душанбе, 2008. – 944 с.
18. Фасмер М.Этимологический словарь русского языка. Том 4 [Текст] / М.Фасмер. Том 4. – Москва: Прогресс, 1987. – 860 с.
19. Хонларӣ П.Н. Дастури таърихи забони форсӣ [Матн] / П.Н. Хонларӣ. – Техрон: Интишороти «Тӯс», 1372. – 279 с.
20. Ҳалимов С. Осор. Ҷилди II. Таърихи забони адабии тоҷикӣ (аз асрҳои IX-X то ибтидои асри XX) (Васоити таълим) [Матн] / С. Ҳалимов. – Душанбе: Суфра, 2022. – 595 с.
21. Ҳасандӯст М. Фарҳанги решаинохтии забони форсӣ [Матн] / М. Ҳасандӯст. Ҷилди 1. – С.1-585; ҷилди 2. – С.586-1410; ҷилди 3. – С.1411-2080; ҷилди 4. – С.2081-2955. Техрон, 1384.

REFERENCES:

1. Abaev V.I. Russian grivenka, Persian gīrvānka [Text] / V.I. Abaev //Linguistic issues. 1958. №4. –pp.96-98.
2. Aini S. Tajik Semi-Detailed Dictionary for Tajik Literary Language [Text] / S. Aini. - Dushanbe: Irfon, 1976. -563pp.
3. Ali Sofi. Latiof-ut-tavoif [Text] / A.Safi. Edited, introduction, explanation of Abdushukuri Abdusattor, Burhon Sayfiddinov. –Dushanbe: Adib, 2011. -335pp.

4. Dehkhudo A. Vocabulary [Text] / A. Dehkhudo. Volume 5, 7722pp.; volume 14, 21149pp. – Tehran: Publishing house of Tehran University. 1373
5. Doiulislom S. Nizom Dictionary [Text] / S. Doiulislom. Volume 5. Tehran, the second edition, 1364. -564pp.
6. Doro Najot. Doro Dictionary. Selected Dictionary of Interpretation and Etymology (in two volumes). Volume 2. N-Ya. –Dushanbe: 2021. -697pp.
7. Old Turkic Dictionary [Text] /Editors V.M.Nadelyaev, D.M.Nasilov, E.R.Tenishev, A.M.Sherbak. –L.: Nauka, 1969. -676 pp.
8. Efimov V.I. Persian, Tajik, Dari [Text] / V. I.Efimov, V. S.Rastorgueva, E. N. Sharova. // Basis of Iranian linguistics. New Iranian languages. -M.: Nauka, 1982.-PP. 5-230.
9. Majidov H. Magic Words of Persian-Tajik. –Dushanbe: Daqiqi, 2014. -352pp.
10. Muin M. Persian Dictionary. Volume 1 [Text] / M. Muin. Tehran, 1375. –PP.1-1472.
11. Rastorgueva V.S. Language of Middle Persian [Text] / V.S. Rastorgueva, E.K. Molchanova. // Basis of Iranian linguistics. New Iranian languages. -M.: Nauka, 1981.-PP.6-147.
12. Rompuri, M.Gh. Ghiyos-ul-lughot [Text] / M. Gh. Rompuri. Volume 1. - Dushanbe: Adib, 1987.- 480pp.; volume 2. -Dushanbe: Adib. 1988. – 416pp.
13. Sevortyan E.V. Etymological Dictionary of Turkic languages. (General Turkic and mid-Turkic Basis on latter «Dj», «Dj», «Ye»). Volume 4 [Text] / E.V. Sevortyan. -M.: Nauka, 1989. -292pp.
14. Sodiqi Kiyo. Vocabulary of Sixty- Seven Iranian Speech [Text] / S. Kiyo. The first edition, - Tehran: Human scientific research. 1390. -888pp.
15. Steblin Kamensky I.M. Etymological Dictionary of Vahan language [Text] / I.M. Steblin Kamensky. -Saint-Petersburg: Saint Petersburg.: «Petersburg Oriental Sciences». 1999. -480pp.
16. Tajik Dictionary. Volume 2 [Text] / Under the editorship of M.Sh.Shukurov, V.A.Kapranov, R. Hoshim, N.A. Ma'sumi. -M.: Soviet encyclopedia, 1969. -949pp.
17. Tajik Glossary. Volume 2 [Text] / S. Nazarzoda, A.Sanginov, S.Karimov, M.H.Sulton. – Dushanbe, 2008. -944pp.
18. Fasmer M. Russian Etymological Dictionary. Volume 4 [Text] / M.Fasmer. Volume 4. –M.: Progress, 1987. -860pp.
19. Khonlari P.N. Historical instructions of Persian language[Text] / P.N. Khonlari. –Tehran: Publishing house «Tus», 1372. -279pp.
20. Halimov S. Traces. Volume II. The History of Tajik Literary Language (from IX-X centuries till the beginning of XX cntury) (Manual) [Text] / S. Halimov. -Dushanbe: Sufra, 2022. -595pp.
21. Hasandust M. Persian Etymological Dictionary [Text] / M. Hasandust. Volume 1. –PP.1-585; volume 2. –PP.586-1410; volume 3. –PP.1411-2080; volume 4. –PP.2081-2955. Tehran, 1384.